

MODUS SPIRITUALIS IN LEGIBUS

(სულიერების გზა სამართალში)

2013 წლის 20 იანვარს საქართველოს ახალგაზრდა მეცნიერთა საზოგადოების დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის წვეულება გაიმართა, სადაც მიმდინარე წელიწადი პროფესორ ბესარიონ ზოიძის საიუბილეო წლად გამოვაცხადეთ. ახლა უკვე შემოდგომაა და თითქმის მიწურულ წელს თვალს რომ ვავლებ, ვხედავ, სასიხარულოდ, რამდენი სამეცნიერო ღონისძიება და შრომა მიექდვნა ჩვენთვის საპატივსაცემო ამ იუბილეს და თან, არამხოლოდ ჩვენი საზოგადოების მასშტაბით.

ჩვენი განსაკუთრებული სურვილი იყო, გამოვხმაურებოდით პროფესორ ზოიძის ასეთ მნიშვნელოვან ბიოგრაფიულ თარიღს. ეს სურვილი განპირობებულია იმ გამორჩეული, ერთდროულად როგორც პედაგოგიური, ისე მეგობრული მოპყრობით, რაც მას ჩვენთან აკავშირებს. მით უმეტეს, რომ ჩვენ გამონაკლისი კი არ ვართ, არამედ, პირიქით, პროფესორ ზოიძის სტუდენტთა რიცხვი ძალზე დიდია და ქართული იურიდიული პროფესიის უმცროსი, ჩვენი თაობის წარმომადგენელთა უმრავლესობას შეადგენს.

წინამდებარე, შედარებით ემოციურ და ბელეტრისტულ სტილში გადაწყვეტილ წერილს სწორედ ამ თარიღს ვუძღვნი.

„პროფესიას“ ლათინური ძირი აქვს – “professus” წარმოდგება ზმნიდან “profiteri”, რაც აღიარებას, გამოთქმას, გამოხატვას, გამოცხადებას, სიმართლის თქმას ნიშნავს; პირველადი სახით ეს სიტყვა სწორედ თვითგამოვლენას გულისხმობს. ამა თუ იმ საქმიანობის პროფესიად მიჩნევას, თანამედროვე თვალსაზრისით, არაერთი საფეხური აქვს, მათ შორის, სპეციალური, საგანგებო სწავლება და განათლება, მის მიმდევართა ასეთივე ცალკეულ გაერთიანებად ჩამოყალიბების ნამდვილი უნარის აუცილებლობა და სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა სანებართვო დადგენილებით მისი მოწესრიგება. პიროვნების საქმიანობა პროფესიად რომ იქნეს მიჩ-

ნული, საკმაოდ გართულებულია, მით უმეტეს, იმ თავდაპირველ თავისუფალ მნიშვნელობასთან შედარებით, რომელიც აღნიშნულ ლათინურ ლექსემას გააჩნია; და გართულებულია მოყოლებული თავად პროფესიის ათვისების დასაწყისიდანვე, რაც ამგვარი სტანდარტიზაციის სისტემის სულ ცოტა ფილოსოფიურ კრიტიკას იწვევს (მაგ., *პიერ ბურდიე*, განსხვავება: მსჯელობის სოციალური კრიტიკა, თბ., 2006). ამ მიდრეკილებას, განსაკუთრებით, ფორმალური ინსტიტუტების თვალთახედვიდან, ბოლო არ უჩანს, თუმცა ურთიერთობის საშუალებების აჩქარებამ ახალი მიმართულებანი უკვე წარმოშვა: პროფესიის დაუფლების სანიმუშოდ მიზნული დაწესებულებების მოსახსამი სოციალურმა მედიამ მოირგო, რადგან, საერთოდაც, მისი შესაძლებლობები ამოუწურავია, გაქანება და დაფარვა კი – განუზომელი. მისი მეოხებით, საფიქრებელია, რომ ადამიანური საქმიანობა, შემოქმედება სტანდარტისაგან „დამოუკიდებლობას“ და „თავისუფლებას“ იბრუნებს, სანაცვლოდ კი, საზოგადოდ აღიარებული შეხედულებები უნივერსიტეტის „ყოვლისმომცველობზე“, სახელწიფოს „ხილულ ხელზე“ და სხვ., საკმაოდ საფუძვლიანად იცვლება.

ვფიქრობ, უნდა გამოჩნდეს რაღაც, რაც ტრადიციულ შეხედულებებს ტრადიციულ პროფესიებთან დაკავშირებით შეუნარჩუნებს ჩვეულ გავლენიანობას ანდა, სულ ცოტა, გარკვეულ დრომდე შეინახავს და გადაარჩენს მათ სრული გადაფასებისაგან. საამისო ძალები, ჩემი რწმენით, თავად ამ პროფესიების შიგნით, მათ გულში უნდა მოიძებნოს.

„ადამიანი უფლება“

დღეს პირველად მომიწია რეალურ სამართალშემოქმედებასთან შეხება და მასში მონაწილეობა, როდესაც საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის ეკონომიკური ფუნქციის მქონე ნაწილის გადახედვის საკითხი წამოიჭრა. მე ვგულისხმობ კანონის მომზადებას. ამ თვალთახედვიდან მიმაჩნია, რომ რთულია, სამართლის ნამდვილი მოქმედება, “law in action”, ადამიანური შემოქმედების რომელიმე სხვა სფეროს შეადარო, არადა, თავისთავად, საინტერესოა სამართლის შედარება ასეთ სხვა სფეროებთან: არაერთი ნაშრომის მოძიება შეიძლება, მაგ., კინემატოგრაფიაში სამართლის შესახებ (ანდა სამართლისა და კინემატოგრაფიის შესახებ),

მუსიკაში სამართლის შესახებ (ანდა სამართლისა და მუსიკისა თუ მუსიკოლოგიის შესახებ), ლიტერატურაში სამართლის შესახებ (ანდა სამართლისა და ლიტერატურის შესახებ)... თუ სამეცნიერო სფეროებს მოვუბრუნდები, უნდა ვახსენო სამართალი და ეკონომიკა, სამართალი და სოციოლოგია, სამართალი და ფსიქოლოგია, სამართალი და ფილოსოფია. ამით ცხადია ის, რომ სამართალი არათუ განყენებული და მოწყვეტილი ფენომენია სხვა ადამიანური აქტივობებისაგან, არამედ მჭიდროდ უკავშირდება მათ.

ასეთი „მიჯაჭვულობის“ მიუხედავად, სამართალი თვითმყოფადობას ალბათ ვერავისა და ვერაფერს დაუთმობს. ის საკუთარი, ძალზე სპეციალური გზით მიდის და სიღრმისეულად ეუფლება ყველაფერს, რაც მასთან ასეთ განვითარებას მოაქვს. სამართლისათვის საკითხებისადმი ასეთი დეტალიზებული მიდგომა მისი ერთ-ერთი მთავარი მეთოდია და ვფიქრობ, სწორედ ამით უახლოვდება იგი მეცნიერებას. ცოტად გადარჭარბებად რომ არ მეჩვენებოდეს, შემართებით ვიტყვდი, რომ, ამ მხრივ, მისი ამგვარი ინტენსიურობისა და ექსტენსიურობის გამო, იგი სუპერმეცნიერებაა. თუმცა ჩემთვის კითხვად რჩება, თუ რა იქნება მისი, კანონისა და ამ კანონის შესახებ მეცნიერების როლი ხვალ და რას ჩავთვლით მომავალში მის „ახალ“ უნივერსალურ ღირებულებად.

* * *

კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემის ძირითადი წინაპარი, რომის სამართალი, ასწლულების განმავლობაში შუასაუკუნეობრივ სამონასტრო ბიბლიოთეკებსა და სკრიპტორიუმებს აფარებდა თავს. მხოლოდ მაშინდა, როდესაც განმანათლებლის როლმა მონასტრების გალაგნებიდან გამოაღწია და უნივერსიტეტები წარმოშვა, კვლავ გაცოცხლდა „ლინგვა ლათინა ლევის“, გადაიწერა, განიმარტა და გლოსებით გაძლიერდა მივიწყებული კლასიკები. ასეთი სიცოცხლისუნარიანობა ალბათ შემუშრდებოდა ნებისმიერ საგანს, რაც ადამიანის გონებასა და ხელს ეკუთვნის, ასეთი ძლიერი სულიერება, ძლიერი სული გააცოცხლებდა ნებისმიერ მოკვდავს, კაცსა თუ აზრს.

სამართალი, როგორც აღმატებული სულიერი არსება, მისი უაღრესად ხანგრძლივი სიცოცხლის განმავლობაში ისწრაფვის უფრო მეტი და მეტი პრაგმატულობისაკენ. საინტერესოა, რომ ლათინურმა ენამ „პრაგმატიკუსი“ სწორედ სამართალსა და საქმონობაში დახელოვნებულს უწოდა. სამართალი და სამართლის ავტორი ცდილობდნენ, ყოფილიყვნენ პრაგმატული და არა დოგმატური, იდეალიზმზე, რწმენასა თუ შეხედულებებზე უპირობო დამოკიდებულების ნაცვლად, სხვადასხვა პრობლემას რაციონალისტურად და პრაქტიკულად მოჰკიდებოდნენ. მაგრამ დღეს სამართლის სკრუპულოზურმა პრაგმატულობამ გამოუცნობ ბურუსში გახვია სამართლის მთავარი ნიშანი, სულიერება და მგონია, თანამედროვეობის სამართალმცოდნეთაგან ძალზე ცოტა თუ უგდებს ყურს ტომეულებად დახვავებული სამართლის ქვეშ მიმდინარე ნაკადს, მთავარ ძარღვს – სულიერებას.

ქართულ სახელმწიფოს მის წინაშე არსებულ არცთუ ბევრ გზას შორის არჩევანის გაკეთება უწევს და მოუწევს. თუ ეს სახელმწიფო გადაწყვეტს, რომ მასაც სურს, საკუთარი სიტყვა უთხრას ადამიანს, ზოგადად, მაშინ ეს სათქმელიც მოსაფიქრებელია. სახელმწიფოს სიტყვა მე, უპირველესად, სწორედ სამართალში წარმომიდგენია; სახელმწიფოს სიტყვა სწორედ კანონი და სამართალია. სამართლის მცოდნენი კი ამ სიტყვის მადიებელნი არიან და მისი შემნახველნი. საგულისხმოდ მეჩვენება უთვალავი ისტორია, თქმულება და ამბავი, რომ წმინდა ნივთებს, წმინდა სიტყვებს ღირსეულნი ინახავენ საკუთარ გულებსა და მიუწვდომელ საცავეებში. ისინი ქურუმებს ჰგვანან. ამის გამო ვფიქრობ, რომ გამორჩეულია ქურუმთა შეგირდობაც და გამორჩეულია ამ საგანბურთან ზიარებაც.

რამდენიმე ხნის წინ, როდესაც პროფესორ ზოიძის ესეების კრებულის „სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების ცდა“ საჯარო წარდგინება მოეწყო, აუდიტორიამ არაერთი მომხსენებლის საინტერესო სიტყვა მოისმინა. მაშინ როგორღაც მეგულისხმა მოხსენებების საერთო თემატური ხაზი – ესეების კრებული შეფასებულ იქნა, როგორც ჟანრულად სრულიად ახალი მიმართულება ქართულ სამართლებრივ ლიტერატურაში;

პროფ. ოთარ გამყრელიძე, პროფ. თედო ნინიძე, პროფ. ლაშა ბრეგვაძე აღნიშნავენ გამოცემის უაღრესად ნოვატორულ ხასიათს მისი ფორმის, შინაარსისა და ფუნქციის თვალსაზრისით. მინდა, მოკრძალებით ვთქვა, მე წილად მხვდა გამორჩეული შესაძლებლობა, ჯერ კიდევ პუბლიკაციის მომზადების საფეხურზევე ესეებს ხელნაწერის სახით გავცნობოდი და დავკვირვებოდი ტექსტის თავისებურებებსა და ხასიათს. არ ვიცი, ველოდი თუ არა ამას, მაგრამ წიგნის პრეზენტაციისას მომხსენებელ პროფესორთა სათქმელი სრულად დაემთხვა ესეების მიერ ჩემში გამოწვეულ განწყობას. პროფ. ზოიძის ესეების დანიშნულება არა ცალკეული ნორმატიული მოცემულობის გარჩევა, არამედ მათ მიღმა საყოველთაო ღირებულებითი მიზეზების ძიებაა, მე კი ამას აღვიქვამ, როგორც ნივთიერისგან ტრანსცენდენტურსა და სულიერისკენ მსწრაფ სვლას.

კიდევ რამდენიმე გარემოება ჩემი სათქმელის მეტი სიცხადისათვის: ხელთ ჩამივარდა იტალიაში მოღვაწე ბრიტანელი მეცნიერის, მეთიუ ფორდის წიგნი „დესოციალიზაცია“ (Matthew Fforde, *Desocialisation: The Crisis of Post-Modernity*, 2009), რომლის იტალიურ გამოცემას მოპოვებული აქვს „კაპრი სან მიშელის“ ჯილდო (Premio Capri San Michele), მანამდე მიღებული იოანე პავლე მეორის მიერ 1991 წელს და კარდინალი რატცინგერის, შემდგომში ბენედიქტ მე-11-ის მიერ 1992 წელსა და 2009 წელს. წიგნის დასკვნითი ნაწილი „დაბრუნება სულთან?“ (A Return to the Soul?), რომელიც უაღრესად ავტორიტეტულ კათოლიკე საეკლესიო ინტელექტუალთა მოსაზრებებს იმორწმუნებს, წარმოაჩენს სულიერების ნაკლებობასა და ამით გამოწვეულ სირთულეებს დასავლურ პოსტმოდერნულ საზოგადოებაში და ამასთანავე, შეიცავს ძალზე მძაფრ მოწოდებას მათ მიმართ, ვისაც შეუძლია, ხმა აღიმადლოს სულიერების მხარდასაჭერად და დასაცავად, თუნდაც მცირე მასშტაბით, განსაკუთრებით, სეკულარულ სივრცეში.

მსგავსი ენთუზიაზმის კიდევ ერთი წიგნი, რომელსაც გავცეკანი, ეკუთვნის ასევე ბრიტანელ მკვლევარს, ჩარლზ ჯულიან ბიშკოს – „ესპანური და პროტუგალიური სამონასტრო ისტორია 600-1300“ (Charles Julian Bishko, *Spanish and Portuguese Monastic History 600-1300*, 1984). ნაშრომი მკვეთრი ხაზგასმით სამონასტრო ინსტიტუციების არსებით დანიშნულებაზე იმ ხალხების კულტურული და, რაც

მთავარია, სულიერი მდგომარეობისა და მიღწევების მიმართ, რომლებიც პირენის ქედის სამხრეთით, იბერიის ნახევარკუნძულზე ცხოვრობდნენ, და ამასთან, იმ გადამწვევტი როლის მტკიცებაა, რომელიც ამ დაწვე-ბულებებმა შეასრულეს ძალზე ხანგრძლივი, თითქმის რვასაუკუნოვანი „რეკონკისტას“ დროს იბერიული მიწების მუსლიმ დამპყრობელთაგან გათავისუფლებისათვის.

ვფიქრობ, რადგან ასე ვხედავ, რომ დღეს განსაკუთრებით უბრუნდება განვითარებული ინტელექტუალური აზრი ადამიანის სულიერებას. ამგვარი დაბრუნება სულიერებასთან თუ მისკენ შემობრუნება ცხადია და კიდევ უფრო მკაფიო გახდება ადამიანური შემოქმედების უფრო და უფრო მეტ სფეროში.

* * *

პროფ. ზოიძის პედაგოგიური და სამეცნიერო მოღვაწეობა, ჩემი შეფასებით, სწორედ სულიერებისკენ სწრაფვაა იურისპრუდენციაში. იმედი მაქვს, კადნიერებად არ ჩამეთვლება, რომ მე იმ, უკვე საკმაოდ გრძელ პროფესიულ მანძილს, რომელიც პროფ. ზოიძემ გამოიარა, ვუწოდებ სულიერების გზას სამართალში!

არ მაქვს არანაირი ვარაუდი, როგორ გაივებს მკითხველი ჩემს სიტყვას. მხოლოდ კიდევ ერთხელ შევნიშნავ, რომ პროფ. ზოიძე ჩემი და ჩემი არაერთი მეოგბრის პედაგოგი და იქნებ, უფროსი მეგობარცაა. ამდენად, მინდა, ამ წერილსაც ის განწყობა გამოვატანო, როგორსაც ასეთი სასიამოვნო პიროვნება იმსახურებს მისი სტუდენტებისაგან.

პროფ. ბესარიონ ზოიძეს და ყველას, ვინც მასთან ჩვენს ურთიერთობას გულშემატკივრობს, უღრმეს მადლობას მოვახსენებ!

*თბილისი-სევილია
ოქტომბერი-ნოემბერი, 2013*